

ATATÜRK ÖZGÜRLÜK SAVAŞININ MACAR BASININDA YANKILARI

L. RÁSONYI

Kemal Atatürk'ün muzaffer harplerinin Macar umumi fikirlerinde yarattığı duyguları kısaltarak belirtmek için, sayısı pek çok günlük Macar basınından ancak ikisini dahi ele almak yeterlidir.

Bu iki gazeteden biri en eskisi, diğeri ise en yenisidir. En eskisi, 1840'ta kurulan *Pesti Hírlap* (Peşte Haber Gazetesi)'in görevi Fransız, İngiliz ve Amerika büyük gazetelerinin yayınlarını aktarmak idi. Bu yabancı gazeteler *Sevr* muahedesi zihniyetiyle, genel olarak Yunan haberlerini olduğu gibi aldıkları için çoğunlukla gerçeği yansıtmıyorlardı. Aynı zamanda *Triyanon* barışı hazırlıkları en kötü siyasi münakaşalara yol açtığından Macar genel efkârı kötümser, içe dönük ve duygusuz (*apathique*) idi. Her yön âdeta çember içine alınmıştı. Bir misal olarak şunu zikredebiliriz: Romen Dışişleri bakanı *Take Jonescu*, yağma edilmesi kararlaştırılan Macar arazisinin bir kısmını Macarlara bırakmak yerine tekmilinin bölünmesini ve bir hissenin Polonya'ya verilmesini teklif etmişti. Bu teklif Varşova'da aleyhte şiddetli bir nümayişle karşılandı. Bin yıldan beri süre gelen Leh - Macar dostluğuna işaretle, ancak müstakil bir Macaristan'la ortak sınır sahibi olmak isteniyordu.

Ancak Macaristan'da, Türkler hakkındaki düşmanca duygulu dünya basını haberlerine inanmayan ileri görüşlü kimseler 1920 Aralık sonunda *Magyarság* (Macarlık) adlı günlük gazete çıkarmayı başardılar. Kısa zamanda halkın benimseyerek sevdiği bu gazete, Türk menfaatlerinin savunucusu idi. Harbin ortasında kendi muhabirlerini Türkiye'ye gönderdi.

Kemal Paşa'nın cesur ve pazarlık tanımayan isteklerini ve başlangıç hareketlerini, zaferlerini nefesimizi tutarcasına heyecanla okuyorduk. Bütün bu haberler, yere serilen ve ülkesi üçtebire inen Macar ulusunun geleceği için de bir ümit kıvılcımı teşkil ediyordu. Macar umumi efkârını, zikri geçen *Magyarság* dile getirdiği için, bundan sonraki yazılarda, bu gazetede ki makaleler ve bilhassa önemli hadiselerle ilgili yorumlar sunulacaktır.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Macaristan'ın batı bölümünde *Habsburg* sülalesi hâkimdi. Macaristan'ın orta bölümünde Türk idaresi 150 yıl Habsburg'ların doğudaki bölgeye yayılmasına karşı bir koridor teşkil etmişti. Bu sayede şerefli mazisi olan *Erdel* Prenslığının kuruluşu, Macar geleneklerinin ve millî duygularının devamı sağlandı. Macarlar tarafından yabancı sayılan Habsburg'ların 1699'da ilerlemesi sırasında yenilgiye uğrayan Erdel hükümdarı *Thököly Imre* Türkiye'ye sığındı. Şöhreti efsaneleşen *II. Rákóczi Ferenc* (Oku.: Rákótzî Ferends), Habsburg'ların aşırı gücüne karşı sürdürdüğü kahramanca savaşlar sonunda yenilgiye uğrayınca, Sultan'ın daveti üzerine Türkiye'ye geçti. Tekirdağ'da 1735'te emniyet içinde hayatı sona erdi. İlk Macar Cumhurbaşkanı *Kossuth Lajos* (Oku.: Koşut Layoş) 1849'da müttefik Rus ve Avusturya ordusuna karşı sürdürdüğü özgürlük savaşında yenilgiye uğrayınca yine Türkiye'nin Kütahya şehrine sığındı.

Bu sebeplerden ötürü her Macar, tabiatıyla, Türkiye'yi bir dost yurdu olarak görmüş ve onun güçlük çektiği yıllarda daima yardımına koşmak istemiştir. 1877 büyük Rus harbinde Avusturya - Macaristan monarşisinin Slavları, daima güçlüye yanaşan Romanya gibi, Türkiye'ye saldırmak istedikleri zaman, Macar gençliği Budapeşte sokaklarında Türkler lehinde nümayiş yapmıştı. Bu sırada en büyük Macar şairi *Arany Yános* (Arany Yanoş), *Plevne* adlı şiirinde Plevne kahraman müdafilerini övmüştü. (İrfan Bahçeci'nin Türkçe tercümesinden bir parça sunuyoruz):

“İleri, ileri, zafere doğru!”
 Bu büyük savaş gümbürtüsünden
 Daha ulu, daha güçlü ses veren
 Bir kopuz bulunur mu?
 Dün tüm Avrupa'yı titreten Kılıç
 Bugün bu kıtanın baş derdi devden
 Kurtaracaktır onu.
 Budunların erkinliği adına
 Elinde tuttuğu şanlı bayrağa..
 En büyük şeref dileği inan
 Dökülür Macar dudaklarından.

1912'de Balkan Harbi sırasında da aynı heyecan sürmekte ise de Macar kavminin elini *İhtiyar Monarşi* adı verilen Büyük Devletin hâkimi kılmıdayamayacak bir surette bağladı.

Milli Mücadele devri :

Adı geçen *Magyarság* gazetesinin kuruluşundan iki hafta sonra verdiği haberler:

1921 Ocak 14: Sevinçle bildirilir. Türkler üç yerde Yunan cephesini yardılar.

(Bu birinci İnönü Zaferidir).

Mart 30: Uzun bir makalesinde: Budapeşte Türk Konsolosu Enis Behiç'in "Türk hayatında muasırlaşmanın (medenileşmenin) başlangıçları" adlı konferansı anlatılıyor. *Halide Edip* hanım şahsında kadınlar da vekil olabiliyor. Gazete aynı zamanda *Antant* diplomasisi'nin çeşitli deneyişlerine uzun yer ayırıyor.

Ağustos 5: Yunan genel efkârı, cezayı dahi göze alarak harbe karşıdır. Sefalet yoğun ise de bu İngiltere'yi ilgilendirmez. O, modern teçhizatla askeri donatarak kendi hedefine ulaşmak ve İngiliz himayesi altında yeni Bizans devletini kurmak ister.

Magyarság gazetesine göre, Türkler geçici olarak zor durumdadır. Yunanlılar bazı küçük üstünlükler sağlamışlar ise de Atina haberleri abartmalıdır. "Yunan haber ajansı şimdiye kadar bizi zafer haberlerine alıştırmadığı için ilk zafer sözüne inanmıyoruz"

Ağustos 23: Yunanlılar İstanbul'u işgal için müsaade istiyorlar. Ancak Atina'daki İngiliz elçisine inanacak olursak, Antant Çanak-kale'yi (Dardanelles) Balkan devletleri için deneme yeri olarak görmüyor, belki kendine saklıyor.

Eylül 7 ve Eylül 20: Makaleler, mücadelenin sürdüğünden ve Türklerin muvaffakiyetlerinden bahsediyorlar. Ancak *Magyarság* gazetesinin Türk matbuat bürosundan öğrendiğine göre, *Dumlupınar* Zaferi arkada kalmıştır. Kemal Paşa'nın tarihe geçen harp kumandası aks etmiştir: "Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir ileri"... Yunanlılar ellerinden gelse şimdi barışmak isterler.

Eylül 27 ve Ekim 7: Gazete, Kemal Paşa'dan büyük sempati ile bahseder. Türklerin karşısında daha ulaşılması gerekli büyük kaleler durmaktadır: Bursa ve İzmir'in işgali.

Ekim 23: Avrupa ülkeleri, küçük düşürücü muahede akdine başları eğik olarak tahammül ettikleri halde Türkiye bunu yapmadı, karşı geldi: Türkiye bunu başarabildi; çünkü başlarında bir Kemal Paşa ve çözüme elverişli bir ülke vardı.

1922 Eylül 5: Kemal Paşa Yunanlıları Anadolu'dan attı. Kemal Paşa birkaç gün önce taarruza geçerek, ani süratle ordusunu sonuca ulaştırdı. Yunan birlikleri şuursuzca kaçmaya başladılar. Bu durum karşısında Yunan hükümeti silahları bırakma ve Anadolu'dan çekilme kararı almaya mecbur kaldı. Anadolu toprakları için, yıllardan beri zaafa uğratılmış Türkiye ve Antant müttefiki "muzaffer!" Yunanistan mücadele halinde idi.

Yunanlılar tıpkı daha yukarıdaki Balkanlar ve Orta Avrupa'daki muzaffer küçük devletler gibi hasisliklerine yenilerek Küçük Asya'dan kendi hesaplarına büyük parçalar koparmaya çalıştılar. Buna karşı yüreği yanık Türkler bütün güçleri ile Yunan isteklerine karşı çıktılar. Bunun aksi, hayatîyetlerinin hiçe inmesi olurdu. Kemal Paşa yapılan muahedelere aldırmadan, İstanbul'daki uysal hükümete kulak asmadan, yabancı sefirlerin, hukuka aykırı asker toplamaya itirazlarına rağmen bir ordu yarattı. I. Cihan Savaşının bütün tahriplerine rağmen düşmana karşı koyacak Türk yurtseverleri vardı.

Barış müzakereleri ile Anadolu sorunu çözümlenemeyince, Türklerin hayati değeri olan toprakları kurtarmak için, üç defa silaha sarılmak gerekli idi. Kemal Paşa üçüncüsünde Yunan ordusunu yere serince iş değişti. Türk zaferi, dış siyaset üzerinde de büyük tesirini gösterdi. Müttefikler sulh muahedesini yeniden ele almaya mecbur oldular. Kemal Paşa'nın yarattığı "*fait accompli* = oldu bitti" Fransız ve İngiliz anlaşmazlıklarını tazeledi.

Eylül 6: (Başmakale): "*Hasta Adam*"

"Bundan tam bir yıl önce, Avrupa basını, Yunan harp raporlarına göre, Küçük Asya'daki baş döndürücü başarıları göklere çıkarıyordu. Yunan genelkurmayı yeni bir başarı elde ettiğinde, tüm Anadolu'yu ve Türk ordusunu kuşatarak kati bozguna uğrattıklarını, denize döktüklerini ve diğer akla gelmeyen zulümlerle imha ettiklerini yayınlardı: Bir günde yüz elli kilometre ilerledikleri masallarını dinlerdik. Bu sözler üzerine dünya basınının bir kısmı teessüre kapılarak: Sulh, ne pahasına olursa olsun sulh, zavallı Türk halkı hâlâ vazgeçmedi. *Sèvres*, *Trianon* ve diğer yerlerde sulhun değerini takdir edemeyen halkın başına bu gelir, derlerdi. Halbuki bu fetih ordusu o sırada tavşanı utandıran hızla Anadolu içerlerinden kur-

tulmak için gemilere sığınıyorlardı. Kemal Paşa'nın Türk süvarisi tüm Yunan cephesini ezip geçiyordu. Üç yıldan beri Yunan işgali altında eziyet çeken sulhçu Türk köylüleri yabancı hâkimiyetinden kurtuluyordu...". Uzun zamandan beri sürekli muharebede kalan, defalarca yaşlara bürünen, öldü sayılan ulusa, siyasetçiler alay edencesine *Hasta Adam* lakabını takmışlardı.

"O, sulh muahedesinde efsanevi, korkunç yaratık muhteşem bir hamle ile ezip geçti."

"Yıllardan beri" Paris çevresinde dört adet kâğıt parçası tek ve çözülmüş bir bütün olarak ele alınırdı. Onun tek bir taşı dahi oynatılmazdı. Aksi takdirde tüm binanın yıkılacağı sanılırdı. Antant diplomasisi, gerçekten, kendisi de buna inanmıştı. Mağluplarda her uyuşturucu inanç teshir gücü de olduğu için, yetmiş milyonluk Almanya, parçalanmış Macaristan, ölüm döşeğindeki Avusturya, köylü diktatörlüğü altında inleyen Bulgaristan hiçbir harekete cesaret edemediler. Daha önce güçlü ve sağlıklı sayılanlar dahi uğradıkları büyü tesirinden kurtulamadılar. *Hasta Adam* ise yorgun kolunu silkerek, kutsal sayılan sulh muahedesi binasının bir temel sütununu kaldırıncaya bina gıcırdayarak yıkıldı.."

"Yunan halkı için dünyanın hiçbir yerinde sempati kalmadı. Büyük mazisi olan ulusun melez nesilleri, belâyı kendileri aradıkları için taziyeye hacet yok. Ümit ederiz ki, *kader* herkes hakkında hükmünü verecektir. Bunlardan bir kısmı her savaşa kollarını kaldırarak giderler, bugün bunlar zaferden en çok gürültü koparanlardır. Bir kısmı bombaları ile bütün dünyayı harbe sokanlardır. Bir kısmı harp ilân etmeden, iki yıllık bitarafliktan sonra kaçak olarak savunmasız Erdel sınırına hücum etmişlerdir. Kader hükmünü verecek ise de yine onun da elinden tutmak gerekir. Acaba ne zaman uyanırlar, barışın kutsallıkları ile Orta Avrupanın *Hasta Adamları*? Acaba zamanın arı kovanından bizim Mustafa Kemalimiz çıkacak mı?"

Eylül 7: Türkler Trakya ve Edirne'siz sulha yanaşmıyorlar. (Kemal Paşa'nın şartları adlı uzun makale)

Eylül 8 ve Eylül 10: Kemal Paşa'nın İzmir'e doğru zafer yürüyüşü. "...Yunan ordusunun savaş gücü kırıldı, inzibat ve ahlâkî mukavemet kalmadı, parçalandı; Başkumandan esir oldu.." "Anadolu harbinin askerî safhası gerçekten kapandı. Tam on iki yıl sürekli olarak Avrupa ile Anadolu'nun sınırında Türkler hücumu uğruyor, sürülü-

yor ve ölüme mahkûm ediliyordu. Şimdi on iki yıl geçtikten sonra da Türkler harbi göze alıyor; fevkalade kumandanlar buluyor, dünyaya mahir diplomatlar gönderiyor. Sonunda taze güçle muzaffer olarak ayağa kalkarken çaresiz kalan Yunanlılar, titrek damarları ile gücünü yitirmiş halde yere yıkılıyor.”

Eylül 13, Eylül 15: Makale adı: Hint Müslümanları *Lloyd George*' dan Türklerle uzlaşmayı istiyorlar. Romanya Yunanlıların menfaati uğruna müdahale istiyor.

Eylül 19, Eylül 20: İstanbul ve Trakya mülkiyeti için siyasi çekişmeler. Türk ve Alman sorunu Cemiyet-i Akvam'da.

Eylül 23, Eylül 24: Büyük devletler Türk ulusunun Anadolu'ya ait her arzusunu kabul ediyorlar... “Müttefikler böylece son dakikada muzaffer olarak ayağa kalkan Türk milleti önünde, bayraklarını eğiyorlar.” Yugoslavya, Macaristan ve Bulgaristan'ın silahtan tecridini talep ediyor.

İngiltere buna karşılık Yugoslavya'dan, İstanbul ve Trakya'nın savunması için asker istiyor. Buna karşılık da Macaristan ve Bulgaristan'ın silahtan tecridine yanaşiyor. (Taki Macaristan ve Bulgaristan'daki yarım milyondan fazla Türk gönüllü olarak Türklere yardıma kalkmasınlar).

Ekim 12: Mudanya'da Türk - Yunan mütarekesi akdolunuyor.

Kasım 24: Tehdit ve müttefiklerin gücü ile Türkleri tehdit etmeye kalkışıyorlar. “*Lausanne*'da şimdi *Sèvres* muahedesi mezara gömülüyor. *Antant* için bu merasim çok can sıkıcı olduğundan dünyanın mümkün olduğu kadar az işitmesi için diplomatlar kapalı kapı arkasında müzakereleri yürütüyorlar. Açık müzakereler huzursuzluk yaratırdı. Yuvarlak dünyamızın medeni kavimleri bundan yeni belgeler sağlıyorlar ve büyük devletler kendilerinden daha küçük devletlerin emlak ve kanını hiçe sayarak her şeyi kendilerine yontarlar, vaatlerinde durmadıkları ve nasıl kolayca bundan sıyrıldıkları anlaşılırdı. Üçüncü bir tarafla ticari hedeflerine ulaşmak isterlerdi. Bilindiği gibi, Yunanistan'ı İngiltere Küçük Asya harbine kandırılmış, yenilgi olunca büyük hamisi onu kendi haline terk etmişti.”

Kasım 26: Türk polis teşkilatı İstanbul'da inzibatı eline aldı.

1923 Temmuz 25: Bugün öğleden sonra Türk muahedesi imzalandı. *Sèvres*'in ölümü *Lausanne*'da Türkiye'nin yeni doğuşudur.

“Cihan harbinden sonra, yüz seksen üç günde Avrupa'nın ilk ciddi sulha kavuşuşu... Cihan Harbinden sonra Avrupa'nın en büyük ve örnek hadiseye ulaşması... 1814 yılında Viyana Kongresi ancak bu kadar sürmüştür.”

“Dokuz ay zarfında İngiltere'de iki hükümet değişikliği oldu. Ancak aynı çağda iki müstesna devlet adamı *Lausanne*'de kaldı. *Lord Curzon* ve *Sir Horace Rumbold* ile değerli meslektaşları. İngiltere mutedil ve akıllıca hareket etti"... “Ancak böyle dahiyane hareket eden İngiliz siyaseti dahi, nispeten kısa zamanda bu sonuca ulaşamazdı, eğer karşılarında takdir-i ilâhi ile Türklerden fevkalade muktedir, en az adı geçenler kadar deha sahibi, durumu süratle kavrayan, mücahit iki kişi olmasa: Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü”.

Türk ulusu üstüne ebedi olarak gecenin kör karanlığı çöktüğü sanılırken Anadolu gök kubbesinde ansızın yıldız parladı ve Kemal Paşa yumruğu yavaşça işlemeye başladı. Bu yumruk keskin ve dik kılıcı tutuyordu. Üç sene zarfında süratini arttırarak yağmaya uğrayan ana toprağı geri aldı. Batı, sonradan bu kılıcın farkına vardı. Temizlenmiş ve durulanmış Batı ilerde onu belki takdis edecektir.

Kemal Paşa nihayet *Sèvres* porseleninin son parçalarını Boğaz'a attığı zaman Türk halkı İsmet Paşa'yı bulacaktır. Mağlup sayılan Türk halkı onun siyasetteki kabiliyeti ile 24 Temmuz'da kısmen galip ve kısmen aynı seviyede karşı taraf olarak sulh muahedesini imzalayacaktır.

Türk kardeşimizi bütün kalbimizle selamlıyor ve dünyanın en mutlu çevresi Asya'da bugün yukarı çekilen ay yıldızlı bayrakla gurur duyuyoruz.!. Sz. A.

Ekim 9: (Başmakale): Yükselen Ay yıldız. “Cumartesi akşamı saat altıda Kemal Paşa'nın muzaffer ordu birlikleri İstanbul'a girdi. İyi bilmiyoruz: Bu girişin siyasi ve ahlaki yönleri Macar kalplerinin daha hızlı çarpmasını mı sağladı? Yahut hadisenin taşıdığı önemi güçlendirerek Macar fantazisini mi ilgilendirdi? Çünkü, debdebeli Bizans'a sahip çıkmak için asırlardan beri İngilizler ile Ruslar arasında süregelen nizalar şimdi çözüm noktasına ulaşmıştı. Doğu egemenliğinin anahtarı geleneklerin ve kuvvetin hakkı olarak Türkler eline geçmişti. Orak biçiminde kıvrılan ay yıldız, irki bilincin, kahramanca direnişin kılıcı ve milli gücün, söndürülmez sembolü olmuş ve takdir-i ilâhi ile ezilen bütün kavimler için örnek teşkil etmişti”.

Türk zafer geçidini hüzünlü Macar toprağından takip eden bizler Türkçe *Çok yaşa* diye bağıarak heyecanla selâmlıyoruz...

“Türk zafer geçidi bir ümidin önceden tasarlanmış bayramı. Üstünlüğün mutlak sağlanacağı manasına gelmez. Dört sene ıstırap çekmişler. Bazen sürçmüşler. Yeniden güç harcayarak, dayanıklılık elde ederek bozkırdan mavi denize ulaşmışlardır.

Onların zafer bayramı tarihlerinin en büyük başarılarından biridir. Önemi bakımından I. Sultan Murad sipahilerinin ilk defa Meriç’ ten su içmelerinden geri kalmaz.

Türk zaferi üzerine hayal kurarken onların talihlerine ve zaferlerine göz dikmiyoruz. İrkinin hami dehası en uygun zamanda onlara bir kahraman vermiştir. Kemal Paşa, halkını arz-ı mevud’a ulaştırmakla kalmamış gerçek yurduna kavuşturmuştur. Büyük dehalar tanrının armağandırlar. Ağır günlerde kitlelerin gayreti, fedakârlığı ve kahramanlıkları ile birlikte yanlarında, alında kutsallık damgası bulunan birinin bulunması gerekir.

Not : Magyarság gazetesinden alınan bahisler burada sona eriyor. Gazi Mustafa Kemal’in daha sonraki muzafferane ve merasimli girişi zamanında ben de İstanbul’da bulunuyordum. Büyük kurtarıcıyı selamlayan coşkun insanların aralarına karışarak bu büyük tarihi hadisenin şahidi olabildiğimden çok mutluyum.